

De brede school als (laatste?) openbare gebouw

Het gebouw als openbare ontmoetingsruimte lijkt te verdwijnen. Kerken sluiten hun poorten, bibliotheken worden wegbezuinigd, buurt- en wijkcentra de nek omgedraaid. Blijft de brede school, als multifunctionele accommodatie, overeind of is ook haar einde in zicht?

Van Brienenoordschool> Het grote venster maakt de school uitnodigend en transparant. De kinderen van de onderbouw houden zo contact met hun wijk

In de openbare functie van het schoolgebouw hebben de architecten Roelie Buter en Arie van Rangelrooij het volste vertrouwen. Mits van meet af aan de omwonenden volledig bij de nieuwbouw of verbouw van een school worden betrokken. Buter voegt daarvoor aan de welbekende drie P's, People, Planet en Profit, er twee toe: Perceptie en Proces. En voor Van Rangelrooij zijn synergie, flexibiliteit en duurzaamheid essentiële waarden voor die openbare functie.

Hinderen en ontklonteren

De moeder aller brede scholen wordt het wel genoemd: het Karregat in Eindhoven. Een utopisch en hyperflexibel complex waar de wereld in zou samenkomen. Het waren de jaren zeventig van de vorige eeuw. Geloof in collectiviteit, geloof in een betere samenleving. Architect Frank van Klingeren (1919-1999) ontwierp een groot dak en een minimum aan wanden. Lage muurtjes en subtiele hoogteverschillen vormden de enige scheidingen tussen een buurtcentrum met café, een gymzaal, een katholieke en een openbare basisschool, een supermarkt en zelfs een tankstation.

Veertig jaar na oplevering is de openheid dichtgetimmerd, staan de gebruikers met de ruggen naar elkaar en resteren van het vooruitgangsideaal alleen nog de anekdotes. Toch heeft Arie van Rangelrooij van Architecten en|en, dat samen met architectenbureau diederendirrix het gebouw nieuw leven moet inblazen, vertrouwen in een nieuwe vorm van openbaarheid. "Deze nu tamelijk afgeleefde oude hippietante is niet kapot te krijgen," stelt hij lachend vast. "Vooral dankzij de flexibiliteit die Van Klinger creëerde. Dat heeft het gebouw gered, alleen misschien anders dan dat hij bedoelde." Van Rangelrooij kent het Karregat drie waarden toe: "Synergie, flexibiliteit en duurzaamheid." "Met synergie refereer ik aan het 'hinderen en ontklonteren' in de woorden van Van Klinger. Maar nu zoek

ik, samen met Paul Diederer, allereerst voor ieder individu naar een eigen plek. Geef de school, de gymzaal, het kinderdagverblijf en de commerciële ruimten, zoals die van de Lidl, een plaats om van daaruit te zoeken naar de raakvlakken, naar het gezamenlijke hart. Dat kan de nieuwe patio worden, net als de brede gang dwars door het Karregat, die als een ontmoetingsplek, een buurtcentrum, zal worden ingericht." Bij dit alles is de buurt zeer nauw betrokken. "Het is nog echt hun gebouw, in een soort haat-liefde verhouding. Dus wat irritatie opwekt, bijvoorbeeld de hangplekken waartoe de grillig gevormde buitengevel uitnodigde, moeten worden weggestreken. Bijna letterlijk, want die rafelranden worden nu strakgetrokken. Dat is wat ik bedoel met de flexibiliteit in het oorspronkelijke ontwerp. En waar de omwonenden veel waarde aan hechten, zoals het vieren van carnaval in het gebouw, blijft behouden. Dat refereert aan de duurzaamheid, zoals het behoud van het gebouw zelf duurzaam is."

Psyche van een wijk

Betrokkenheid van de omwonenden vanaf het allereerste begin in een (ver)bouwproces, is een essentiële voorwaarde om een school een geslaagde openbare functie te geven, stelt ook architect en omgevingspsycholoog Roelie Buter vast. Vanuit de Adamasgroep is zij vooral als procesbegeleider betrokken bij scholenbouw. "Ik begin altijd naar de psyche van een wijk te zoeken, of dat nu in een oude stadswijk is of in een vinex-locatie. Ik zoek naar wie er woont, of gaat wonen, en wat zij er willen vinden. Met hen simuleer ik een willekeurige dag in de toekomst. Hoe die er uit ziet, wat er gebeurt. Welke rol het schoolgebouw daarin speelt. Dat zijn heel

Het Karregat, na oplevering eind jaren zeventig, moeder aller multifunctionele bouwwerken

belangrijke ingrediënten voor een Programma van Eisen. Want om duurzaam te kunnen bouwen, zijn 5 P's noodzakelijk: People, de zorg voor mensen binnen en buiten de school; Planet, de zorg voor de gevolgen voor het (leer/leef)milieu; Profit, de zorg voor de financiële haalbaarheid van de plannen, en vervolgens Perceptie, de zorg voor de beleving van de gebruikers en Proces, de zorg voor verifieerbare continue kwaliteit." Buter geeft als voorbeeld de door BLAUW architecten ontworpen Van Brienenoordschool in Rotterdam. "De gangbare indeling van de onderbouw beneden en de bovenbouw boven is daar, onder invloed van de ouders, veel van de omwonenden in dit geval, omgedraaid. De kleintjes zitten boven en hebben via een enorm raam uitzicht op hun wijk. Dat was een belangrijk psychologisch gegeven. Uitzicht houden op de eigen buurt.

Inmiddels wordt die plek zo gewaardeerd dat verjaardagen voor het raam worden gevierd." Voor Roelie Buter moet een ontwerp- en bouwproces "designing-down" verlopen. "Onder begeleiding van een architect worden ideeën gaandeweg geconcretiseerd in een gebouw. De eerste twee stappen in dat proces formuleren de context en de daaruit volgende visie en ambitie. In de volgende twee stappen worden activiteiten en ruimtelijke bouwstenen vastgelegd. Daarna volgt het Programma van Eisen en als laatste stap het te ontwikkelen organisme, een gebouw dat kan dienen als katalysator voor zijn omgeving. Een gebouw dat meerdere functionaliteiten bezit, dat belangrijk is voor de omgeving, én voor het kind. Een goede brede school is méér dan een gebouw, want het stimuleert samenwerking." ◀

Toekomstbeeld voor het Karregat, de kenmerkende paraplu's zijn gebleven, de rafelige buitenwand is rechtgetrokken

BNA Onderzoek

BNA Onderzoek bundelt de studie- en onderzoeksactiviteiten van de Bond van Nederlandse Architecten. BNA Onderzoek is een platform voor verdieping en collegiale kennisuitwisseling van alle BNA-leden, waar verschillende expertises worden samengebracht en kruisbestuiving mogelijk wordt gemaakt. De redactieraad, verantwoordelijk voor de Schooldomeinrubriek Architectuur, wordt gevormd door Kees Willems, Marjolein Bosscher, Michaela Stegerwald, Michiel Snelder, Carla Roos, Theo van Oeffelt en Jutta Hinterleitner. Meer informatie: www.bna-onderzoek.nl.